

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

IMRE UNGVÁRI-ZRÍNYI*

(Περίληψη) Η κρίση, σε όποια μορφή και αν εκδηλώνεται, ταυτόχρονα σημαίνει πάντα κρίση της σκέψης, της ερμηνείας και της αυτο-ερμηνείας. Αλλά στην περίπτωση της οικονομικής κρίσης ανακύπτει επίσης το ζήτημα της συσχέτισης των συστημάτων κοινωνικής δραστηριότητας στη διατήρηση της ζωής του ανθρώπου, καθώς και το ρόλο των κανονιστικών (δηλαδή ηθική, νομικές, πολιτικές) συνθηκών της συνεργασίας. Ως εκ τούτου δεν πρόκειται μόνο για το κοινωνικό και πολιτιστικό ρόλο του χρήματος (Simmel), ή την αυτοματοποίηση των κοινωνικών ή των αυτό-οριζομένων συστημάτων (Luhmann), αλλά και για το τι κάνει η κριτική που αναπόφευκτα ασκείται στις αγορές από οικονομική και συστημικά ριψοκίνδυνη άποψη (Polanyi, U. Beck), ή κατά πόσον τα συστημικά προβλήματα θα μπορούσαν να λυθούν στα πλαίσια της ηθικής, της οικονομικής πρακτικής ή της συνολικής ηθικής στην οικονομία. Φαίνεται σε μας ότι η ανάλυση της εξέλιξης της κρίσης εφιστά την προσοχή μας στο γεγονός ότι δεν συναντάμε εδώ τυχαία λάθη ή μια περιστασιακή αταξία, αλλά ότι η οικονομική καθοδήγηση του συνόλου της οικονομικής διαδικασίας (π.χ. μεγιστοποίηση της ιδιοτέλειας ως το μοναδικό μέτρο της οικονομικής ορθολογικότητας ή το συντονισμό των οικονομικών δραστηριοτήτων σύμφωνα με την εξέταση της μικρότερης διάρκειας των εσόδων) είναι ουσιαστικά προβληματική. Αν είμαστε σε θέση να συλλάβουμε την οικονομική κρίση και ως κρίση του τρόπου σκέψης μας, και της νοοτροπίας της ζωής, μπορεί να έρθει στο φως ότι υπεύθυνοι για την κρίση είναι όχι μόνο χαρακτηριστικά του οικονομικού συστήματος, αλλά και οι υποκειμενικές προσδοκίες που συνδέονται με το οικονομικό-χρηματοπιστωτικό σύστημα. Κατά συνέπεια, η ακύρωση των αιτιών της κρίσης δεν είναι το ειδικό πρόβλημα μόνο των επιχειρηματιών, των οικονομολόγων, των πολιτικών, αλλά και πρώτης τάξεως πρόβλημα τόσο για το μέσο όρο των ανθρώπων, και των ανθρωπιστικών επιστημών και της φιλοσοφίας.

Λέξεις-κλειδιά: την οικονομική κρίση, την ατομική ευθύνη, θεσμική ευθύνη, η κοινωνία των κινδύνων, των συστημικών κινδύνων, οικονομική ρύπανση, την ευθύνη για τον τρόπο ζωής, λογικές προσδοκίες, τις προοπτικές της ευθύνης.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΑΡΘΡΟΥ

Ο Σκελετός του προβλήματος

Οι υποθέσεις

Ο ρόλος των ενιαίων αποφάσεων του ατόμου στην ανάπτυξη της κρίσης

Η σύγχρονη οικονομική και κοινωνική συνεργασία

Τρόπο ζωής, τον κίνδυνο και την ευθύνη

*

Εκτενής βιβλιογραφία είναι διαθέσιμη στις κοινωνικές και πολιτιστικές κρίσεις σε διάφορες ιστορικές περιόδους, διότι η φιλοσοφία γενικά αμφισβητεί την ορθότητα της σκέψης και ερμηνείας, την ορθότητα των αρχών και τη συμβατότητα των σημερινών εμπειριών με τις αρχές. Ως εκ τούτου, με αυτή την έννοια, οι

---

* Imre Ungvári Zrínyi, PhD, αποφοίτησε το 1985 από το "Babes-Bolyai" Πανεπιστήμιο Cluj, Ρουμανία. Τώρα είναι αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Φιλοσοφίας στο ίδιο Πανεπιστήμιο. Κύρια ερευνητικά πεδία: Γενική και εφαρμοσμένη ηθική. Βασικές εκδόσεις: *Διάλογος. Ερμηνεία. Αλληλεπίδραση* (2005) *Εισαγωγή στην Ηθική* (2006), *Βασικές Έννοιες της Εφαρμοσμένης Ηθικής. Βιοηθική, Ηθική στην οικονομία, τη δεοντολογία της Δημόσιας Υπηρεσίας, Media Δεοντολογίας* (2007), *Ηθική φιλοσοφία* (2008), *Dialogic Δεοντολογίας για τις Επιχειρήσεις* (2009).

κρίσεις συνεπάγονται πάντα την κρίση της σκέψης, της ερμηνεία των διαδικασιών μας και της ζωής μας, με άλλα λόγια, τα στοιχεία από τα ελαττώματα στον τρόπο ζωής μας και τα ψυχικά μας σημεία αναφοράς είναι που διακυβεύονται.¹ Πόσο μάλλον εάν η οικονομική κρίση και ο πολιτισμός προκύπτουν ταυτόχρονα από τον τρόπο ζωής. Στην περίπτωση αυτή, τίθεται το ερώτημα σχετικά με το σύστημα της ερμηνείας των σχέσεων· αν δηλαδή η αυθόρμητη ή αναγκαστική σύνδεση του συστήματος κοινωνικής δραστηριότητας με την οργάνωση τη ζωή μας (« ολοκλήρωση συστημάτων») και τα αντανακλαστικά και η αξία του προσανατολισμού («κανονιστική ολοκλήρωση») είναι επαρκείς το ένα προς το άλλο. Με αυτό τον τρόπο, η ερμηνεία των κοινωνικών κρίσεων περιλαμβάνει τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης μεταξύ του ατόμου και της κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό, η συνεργασία μεταξύ των ατόμων, των μηχανισμών και του συστήματος των συνθηκών (παραδόσεις, χώροι, τα ιδανικά, οι κανόνες και οι φιλοδοξίες) πρέπει να ληφθούν υπόψη για την αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφορετικών τρόπων ζωής κοινωνικών ομάδων.

Κοινωνικοί και παγκόσμιοι μηχανισμοί ενσωμάτωσης, για παράδειγμα τα κοινωνικά υποσυστήματα, οι διαφορετικές μορφές του εκσυγχρονισμού, και οι αβεβαιότητες (κινδύνους) που απεικονίζονται ως επιτρεπτά και ανεκτά σε ορισμένες κοινωνίες, δεν μπορεί να αγνοηθούν κατά την περιγραφή των τάσεων που ισχύουν για το σύνολο της κοινωνίας, αλλά ούτε και για την παγκόσμια διαδικασία. Η φαινομενολογική κοινωνιολογία της δομής της κοινωνίας ως ουσιαστική πραγματικότητα (Schütz), η συνολική θεωρία της παραδοσιακής πολιτιστικής κοινωνιολογίας σχετικά με τον κοινωνικό ρόλο του χρήματος (Simmel), η θεωρία των κοινωνικών συστημάτων (Parsons, Luhmann), θεωρίες που εξηγούν τη φαντασία του κοινωνικού κύκλου που χαρακτηρίζει τις νεωτερικότητες (Taylor) και διάφορες άλλες κοινωνικές και κρίσιμες οικονομικές θεωρίες (Polanyi), καθώς και αυτές των επιχειρήσεων σχετικά με τις θεωρίες ηθικών τομέων της οικονομίας (Robert W. Kolb²) είναι στη διάθεσή μας για να ερμηνεύσουμε τις διαδικασίες που αναφέρονται παραπάνω. Όπως μπορεί να προβλεφθεί, η συνεκτική ανάλυση της σημασίας των γεγονότων και τις βάσεις των τάσεων απαιτεί μια διεπιστημονική προσέγγιση, στην οποία δίνεται έμφαση στην ενσωμάτωση των διαφόρων πτυχών αντί του να συνοψίζει τη γνώση που ανήκει σε διάφορες ειδικότητες στο πνεύμα της "παντογνωσίας" (omniscience).

Ο Σκελετός του προβλήματος

Το βασικό ερώτημα της παρούσας μελέτης μπορεί να οριστεί ως η ευθύνη των ανθρώπων που λαμβάνεται από τον εαυτό τους και τον τρόπο ζωής τους στο παγκόσμιο πλαίσιο των δράσεων και των διαφορετικών πολιτισμών του κοινωνικού κύκλου. Το ερώτημα αυτό ερμηνεύεται από την άποψη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008/2009 που κατάγεται από την subprime (δευτερεύουσας) αγορά στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ. Η κρίση και οι σοβαρές της υπαρξιακές συνέπειες έδωσαν την ευκαιρία να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα, η σημασία και η έννοια της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής μετάφρασης των ανθρώπινων σχέσεων. Φυσικά, αυτή η μελέτη δεν θα ασχοληθεί με το αν η μετάφραση είναι επιθυμητή, όπως σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο του σήμερα που έχει γίνει μια ειδική μορφή της ύπαρξης της ανθρώπινης κατάστασης («κατάσταση Humana»), η οποία θέτει υπό ένα διαφορετικό φως τον ορισμό των ανθρώπινων δυνατοτήτων και την ευθύνη. Με αυτή την έννοια, η κρίση είναι απλώς μια νέα απόδειξη της υλοποίησης που έχει ήδη εκφράσει σχετικά με την τεχνολογία, η οποία αναφέρει ότι οι ευκαιρίες που έχει στη διάθεσή της υπερβαίνει πολύ την προθυμία των ανθρώπων και την ικανότητα να αναλάβουν την ευθύνη και να ενεργούν με έναν ελεγχόμενο τρόπο. Ως εκ τούτου, αξίζει να εξετάσουμε τι σημαίνει ευθύνη, αν αυτό εξαρτάται από την προθυμία και πώς μπορεί να ενεργοποιηθεί.

Η παραδοχή: η κρίση, ως ένα φαινόμενο που φέρει αρνητικές συνέπειες για την πλειοψηφία των ανθρώπων, όχι όμως όλων, θέτει αναπόφευκτα το ζήτημα της ευθύνης. Αν η κρίση είναι εν μέρει το αποτέλεσμα των ενεργειών που σχετίζονται με συνειδητά σχεδιασμένη και ιδιαίτερη εκτέλεση, η ευθύνη των

¹ π.χ. Στη διάλεξή του, που εκδόθηκε στις 10 Μάη του 1935 στη Βιέννη, με τίτλο Φιλοσοφία και την κρίση της ευρωπαϊκών, ο Edmund Husserl προσπάθησε να αποδείξει ότι η Ευρώπη είχε αποξενωθεί από την ορθολογική αίσθηση της ζωής, έπεσε σε ένα μίσος του πνεύματος των βαρβάρων και θα αναγεννηθεί από το πνεύμα της φιλοσοφίας, ξεπερνώντας το νατουραλισμό. Στο πλαίσιο αυτό, συζητά και πάλι ένα από τα θέματα του που πιο συχνά συναντώνται, η βασική διαφορά μεταξύ των φυσικών επιστημών και των ανθρωπιστικών επιστημών, οι επιστήμες του πνεύματος που δείχνουν την αίσθηση της πνευματικότητας στενά συνδεδεμένη με μια персонаλιστική αντίληψη του ανθρώπου, των κοινωνικών πλαισίων, την κοινότητα και την πνευματική δημιουργικότητα. Βλ. Edmund Husserl: Η φιλοσοφία και η κρίση των Ευρωπαίων, στο : Edmund Husserl, Φαινομενολογία και η κρίση της Φιλοσοφίας, μετάφραση και σημειώσεις και μια εισαγωγή από τον Quentin Lauer, Harper Torchbooks, 1965.

² Robert W. Kolb: Δεοντολογία Οικονομικών, Σε: John Raymond Boatright (επιμ.): δεοντολογία των Οικονομικών: κρίσιμα ζητήματα στη θεωρία και στην πράξη, (Ο Robert W. Kolb σειρά σε χρηματοδότηση), JohnWiley & Sons, Inc, Hoboken, New Jersey.

ανθρώπων που προκαλεί η κρίση δεν μπορεί να αγνοηθεί, ανεξάρτητα από το γεγονός πως μπορεί να είχε θεωρηθεί ως μια πιθανή έκβαση σε όλα.

Οι υποθέσεις είναι οι ακόλουθες:

1. Η κρίση είναι η κοινή συνέπεια της σκόπιμης δράσης, καθώς και των χρηματοπιστωτικών οικονομικών και οικονομικών χαρακτηριστικών του συστήματος που βρίσκεται στο παρασκήνιο των περιστάσεων μιας συνεπούς δημοσιονομικής και οικονομικής ενέργειας. Ταυτόχρονα, αυτό σημαίνει ότι οι δράσεις και τα κίνητρα, άμεσα ή έμμεσα υπεύθυνα για την εμφάνιση της κρίσης, μπορεί να είναι κατά κύριο λόγο στον «αναπτυγμένο κόσμο», με άλλα λόγια, στη σύγχρονη αμερικανική και οι ευρωπαϊκή κοινωνία και τα οικονομικά τους συστήματα. Ωστόσο, οι δράσεις και τα κίνητρα που συνδέονται με το χρηματοπιστωτικό και οικονομικό σύστημα παγκοσμίως σκόπιμα συμβάλλουν σε αυτήν.

2. Ένα μέρος των ενδιαφερομένων συνειδητά (ή εκείνων που συνειδητά απέφυγαν ορισμένες ενέργειες) αναγνώρισε και αποδέχθηκε την δυνατότητα (κίνδυνο) από την εμφάνιση της κρίσης. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να θεωρηθεί άμεσα υπεύθυνη για την κρίση εάν δεν αξιολογηθεί δυνατό μέγεθος του σωστά ή όχι.

3. Η πλειοψηφία των στοιχείων που συνειδητά ή ασυνείδητα, προκαλούν την κρίση ήταν τουλάχιστον εν μέρει εξοικειωμένα και δέχθηκαν τα χαρακτηριστικά του χρηματοπιστωτικού και οικονομικού συστήματος. Όχι μόνο πλεονεκτήματα, αλλά και μειονεκτήματα που επηρεάζουν ένα μέρος του πληθυσμού, «τους άλλους και τον εαυτό τους» (τουλάχιστον ενδεχομένως και με προβλέψιμο τρόπο). Πράγματι, πολλοί προσπάθησαν για τη μεγιστοποίηση των πλεονεκτημάτων που παρέχονται από το σύστημα. Μπορούν να θεωρηθούν ότι ευθύνονται έμμεσα για την κρίση. (Η αποδοχή των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων του συστήματος σε σχέση με τη σχετική μεγιστοποίηση των προσωπικών οφελών δεν σημαίνει, ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, ότι δεν αποκλείει το γεγονός ότι οι ενδιαφερόμενοι υποκινούνται από απληστία και την απόλυτη ιδιοτέλεια.)

4. Σε αυτό το σύστημα, το οποίο διαπερνά το σύγχρονο κόσμο και τον τυπικό τρόπο ζωής του, τις εκτιμήσεις των ιθυνόντων περιλαμβάνοντας τη συνείδηση, τον αυτο-ελέγχο, επιπλέον τα διάφορα στοιχεία της ευθύνης, στο πλαίσιο του συστήματος ελέγχου, το μετριασμό των κινδύνων, την εκτίμηση της ευθύνης, και τις τάσεις για να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για τη λογοδοσία (ηθικές, νομικές και ρυθμιστικές) εκτός από την στάση να μεγιστοποιηθεί η χρησιμότητα. Εκτός από τις πτυχές αυτές, την ευθύνη για την ορθή λειτουργία του συστήματος, η άκριτη αποδοχή του συστήματος ειδικής αξίας, και του τρόπου ζωής και τα ιδανικά μας η ρύθμιση σύμφωνα με αυτές δεν είναι σημαντικές.

5. Συμμετοχή στη συντήρηση και την επανεξέταση των θεμελιωδών σχέσεων των διαφόρων κοινοτήτων που βασίζονται στη συνειδητή αυτο-αντανάκλαση και την εναρμόνιση των διαφορετικών απόψεων μπορεί να θεωρηθεί ως το σημείο εκκίνησης της ευθύνης. Κατά συνέπεια, η κρίση προήλθε από τις ενέργειες και διαδικασίες που συνεπάγονται από τον τρόπο ζωής μας. Ως εκ τούτου, η ευθύνη αναλαμβάνεται από τον τρόπο ζωής μας, και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, εκτός από την ευθύνη όσων είναι άμεσα υπόλογοι. Οι βάσεις της υπευθυνότητας και ανευθυνότητας που επικρατούν τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο στις ρίζες της στην καθημερινή μας ζωή, πρέπει να επανεξεταστούν, επίσης.

Ο ρόλος των ενιαίων αποφάσεων του ατόμου στην ανάπτυξη της κρίσης

Η έκρηξη της λεγόμενης «φούσκας» στην αμερικανική αγορά ενυπόθηκων δανείων υψηλού κινδύνου, η οποία επεκτάθηκε πέραν των λογικών ορίων αξίας από τις υπερβολικές προσδοκίες του κοινού που δημιουργούνται από τη Διοίκηση και τον χρηματοπιστωτικό τομέα, μπορεί να οριστεί ως η πηγή της κρίσης. Η έκρηξη της παρούσας φούσκας ακολουθείται από μια βαθιά οικονομική κατάθλιψη. Η συζήτηση για ανθρώπους που είναι υπεύθυνοι για την κρίση θα μπορούσε να είναι παραπλανητική, διότι θα μπορούσε να δώσει την εντύπωση ότι οι αποφάσεις, προδιαθέσεις των ατόμων, συμπάθειες και αποστροφές δεν μπορούν να καταστρέψουν μόνο τις βάσεις από τις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, αλλά και διεθνείς διεργασίες που είναι σε εξέλιξη. Εξετάζοντας τα πραγματικά γεγονότα που προκάλεσαν την κρίση θα μπορούσε να οδηγήσει σε παρόμοια αποτελέσματα. Όπως εξήγησε ο Ralf Dahrendorf «όλα όσα έχουν συμβεί στην παγκόσμια οικονομία από τον Σεπτέμβριο του 2008 φτάνουν πίσω στην απόφαση της αμερικανικής κυβέρνησης να μην προστατεύσει την Lehman Brothers από την αφερεγγυότητα. Η απόφαση αυτή ανάγεται στην προσωπική έχθρα μεταξύ του Διευθύνων Σύμβουλου της Lehman, Richard Fuld, και του Υπουργού (τότε) Henry Paulson στο Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ. Μία απόφαση που είχε ένα φαινόμενο ντόμινο, το οποίο ξετυλίχθηκε πρώτα την χρηματοπιστωτική οικονομία και στη συνέχεια στην πραγματική

οικονομία³. Ωστόσο, υπάρχουν άνθρωποι που είναι άμεσα υπεύθυνοι για την κρίση: οι πολιτικοί, στελέχη τραπεζών, εταιρείες διαχείρισης κινδύνων και αρχές που είναι αρμόδιες για τη ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών πράξεων».⁴

Οι παρακάτω άνθρωποι πρέπει να αναφερθούν αν θα θέλαμε να εξατομικεύσουμε μέρος των υπευθύνων για τα γεγονότα. Κατ' αρχάς, στελέχη της τράπεζας είναι σίγουρα υπεύθυνοι για την επικρατούσα κατάσταση. Παρά το γεγονός ότι τα στελέχη των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που πλήττονται περισσότερο από την κρίση (Charles Prince, ο Peter Wuffli, Stan O'Neal) παραιτήθηκαν, δεν έχουν εισαχθεί για την προσωπική ευθύνη τους στις καταστάσεις. Επιπλέον, ο Stan O'Neal, για παράδειγμα, άφησε την εταιρεία του με μια αποζημίωση λόγω απόλυσης αξίας 160 εκατ. δολαρίων. Δεν είναι μόνο τα άτομα στα οποία μπορεί να αποδοθεί η κρίση, αλλά και όργανα. Για παράδειγμα, τα Fannie Mae⁵ και Freddie Mac⁶, τα πιστωτικά ιδρύματα που ενεργούν για λογαριασμό της Διοίκησης απολαμβάνοντας κρατική εγγύηση, η οποία απέκτησε απαιτήσεις για στεγαστικά δανεία από τα πρωτοβάθμια πιστωτικά ιδρύματα στην αγορά ενυπόθηκων δανείων υψηλού κινδύνου. Αφού έχουν κατηγοριοποιηθεί, αυτοί οι ισχυρισμοί χρησίμευσαν ως βάση για παράγωγα προϊόντα - δηλαδή, ενυπόθηκους τίτλους - εξαπλωθεί στην ελεύθερη αγορά, την αύξηση και τη διασφάλιση των ίδιων κεφαλαίων των στεγαστικών δανείων. Η σαραντάχρονη και στέλεχος της Freddie Mac, David Kellermann αυτοκτόνησε το 2009⁷. Με βάση τις κατηγορίες που έχουν συσταθεί από Schurmann-Welp-Bergemann, τα στελέχη των εταιρειών διαχείρισης κινδύνου, όπως η Standard & Poors (S & P), μπορεί επίσης να θεωρηθούν ως υπεύθυνα, επειδή αντιπροσώπευαν πιστώσεις που παρέχονται σε τρίτης κατηγορίας οφειλέτες ως πρώτης κατηγορίας, με εύκολα διαχειρίσιμες υποχρεώσεις. Ως οικονομολόγος βραβευμένος με Νόμπελ, ο Γζόζεφ Στίγκλιτς επισημαίνει στο βιβλίο του *Freefall Αμερική (Αμερική σε Ελεύθερη Πτώση), Οι Δωρεάν αγορές και η βύθιση της Παγκόσμιας Οικονομίας (2010)*, επισημαίνουν τους οργανισμούς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας και την υποστήριξη οικονομικών παραγόντων της αγοράς για τη δημιουργία τίτλων.⁸ Αρμόδιες αρχές για τους κανονισμούς των χρηματοοικονομικών πράξεων, όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (IASB), ή το αμερικανικό Συμβούλιο Προτύπων Χρηματοοικονομικής Λογιστικής (FASB) είναι επίσης υπεύθυνα και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ήταν αυτοί που ήρθαν με τη ρύθμιση του καταμερισμού του κινδύνου που επιτρέπει στις εταιρείες να λάβουν τα χρέη δισεκατομμυρίων από την οικονομική κυκλοφορία και να τα δώσουν σε αναξιόπιστες επιχειρήσεις. Οικονομικοί αναλυτές, που παραπλάνησαν ορισμένους επενδυτές με πλαστές μελλοντικές προοπτικές, μπορεί να θεωρηθούν ως μια άλλη κατηγορία εκείνων που είναι υπεύθυνοι για την κρίση. Ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων τους, τα πακέτα δανείων χωρίς πραγματική αγορά και αξία, τα οποία είναι απλά εικασίες για ανύπαρκτες αξίες, μπορεί να βρεθούν σε

³ Ό, τι έχει συμβεί στην παγκόσμια οικονομία από τον Σεπτέμβριο του 2008 πάει πίσω την απόφαση της αμερικανικής κυβέρνησης να μην προστατεύσει Lehman Brothers από την πτώχευση. Η απόφαση αυτή ανάγεται στην προσωπική έχθρα μεταξύ διευθύνων σύμβουλους της Lehman, Richard Fuld, και το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ Υπουργός (τότε) Χένρι Πόλσον. Μια μοναδική απόφαση είχε μια επίδραση ντόμινο, που βύθισε πρώτη της χρηματοπιστωτικής οικονομίας και στη συνέχεια στην πραγματική οικονομία "Ralf Dahrendorf. Nach der Krise: Zurück zur protestantischen Ethik; Sechs Anmerkungen, Merkur 5/2009, σε μετάφραση, από τον Sam Whimster, Ralf Dahrendorf: Μετά την κρίση: επιστροφή στην προτεσταντική ηθική; Έξι κρίσιμες παρατηρήσεις, Max Weber Studies Vol. 10.1 Ιανουαρίου 2010., Σελ. 11-12.

⁴ Κατηγοριοποίηση των διαφορετικών ατόμων που είναι υπεύθυνα για την κρίση μπορεί να βρεθεί στο έργο του Christoph Schürmann, Cornelius Welp και Melanie Bergemann, Folgen der Finanzkrise sind hausgemacht? Wirtschaftswoche, 13. Februar 2008, (10 Μαΐου 2011). Στο εξής, αυτή η τυπολογία και τα παραδείγματα που αναφέρονται σε σχέση με αυτό εν μέρει θα περιγράφονται.

⁵ Ομοσπονδιακή Εθνική Κτηματική (Federal National Mortgage Association)

⁶ Federal Home Loan Mortgage Corporation

⁷ Charles Duhigg-Jack Healy: *Reported Suicide Is Latest Shock at Freddie Mac*, The New York Times, April 22, 2009, http://www.nytimes.com/2009/04/23/business/23freddie.html?_r=1, visited 10 August 2012

⁸ "Το δέλεαρ του εύκολου κέρδους από το κόστος των συναλλαγών αποσπούν την προσοχή πολλών μεγάλων τραπεζών από τις βασικές λειτουργίες τους. Το τραπεζικό σύστημα στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε πολλές άλλες χώρες, δεν επικεντρώνονται στο δανεισμό στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν τη βάση της δημιουργίας θέσεων εργασίας σε κάθε οικονομία, αλλά, αντίθετα, επικεντρώνεται στην προώθηση της τιτλοποίησης, ιδίως στην αγορά των ενυπόθηκων δανείων. Ήταν αυτή η συμμετοχή στην τιτλοποίηση στεγαστικών δανείων που αποδείχθηκε θανατηφόρα. Κατά τον Μεσαίωνα, αλχημιστές προσπάθησαν να μετατρέψουν βασικά μέταλλα σε χρυσό. Σύγχρονη αλχημεία συνεπάγεται τη μετατροπή των επικίνδυνη subprime στεγαστικά δάνεια σε AAA προϊόντα ασφαλή ώστε να μπορούν να κατέχουν τα συνταξιοδοτικά ταμεία. Και οι οργανισμοί αξιολόγησης ευλογημένη ό, τι οι τράπεζες είχαν κάνει", Joseph Stiglitz. *Ελεύθερη πτώση Αμερική. Ελεύθερες αγορές και η βύθιση της παγκόσμιας οικονομίας*, W. W. Norton & Company, 2010, p. 27.

τράπεζες και άλλες εταιρείες-στόχους σε όλο τον κόσμο.⁹ Όπως μπορεί να δει κανείς από τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν μέχρι τώρα, η ευθύνη μοιράζεται με πολλούς διαφορετικούς φορείς. Επιπλέον, δεν είναι οι σοβαρές μόνο οι συνέπειες που προέρχονται από την προσωπική ιδιοτέλεια. Το γεγονός ότι οι «λευκού κολάρου-εγκληματίες» μπορεί να βρεθούν μεταξύ των «κύριων στοιχείων» δεν μπορεί να θεωρηθεί τυχαίο. Για παράδειγμα, "η μεγαλύτερη απάτη πυραμίδα όλων των εποχών" που διαχειρίζεται η Bernard Madoff δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αιτία για την κρίση. Ωστόσο, επιδείνωσε σημαντικά την κατάσταση. Η εταιρεία του Madoff (Madoff Securities Επενδύσεων) υπεξαίρεσε 65 δισεκατομμύρια δολάρια από τους πελάτες της. Η σοβαρότητα του εγκλήματος και τον τεράστιο αριθμό των ζωών που καταστράφηκαν μπορεί να εκφράζεται συμβολικά με το γεγονός της καταδίκης σε 150 χρόνια φυλάκισης.¹⁰

Οι πολιτικοί, οι οποίοι υποστήριζαν ή ακόμα και ενέπνευσαν την απορρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών για χάρη των δικών τους πολιτικών σκοπών με αναφορά στο γεγονός ότι η αγορά θα ρυθμίσει τον εαυτό της και τις διαδικασίες της, πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη και τις αιτίες της κρίσης. Όπως δήλωσε ο Joseph Stiglitz σε συνέντευξή του στο περιοδικό, που επικαλείται το Reuters, ο πρώην πρόεδρος της Federal Reserve Alan Greenspan και η κυβέρνηση του Προέδρου των ΗΠΑ George W. Bush επρόκειτο να κατηγορηθούν για την αμερικανική οικονομική κρίση¹¹. Μετά την κρίση των dotcom το 2001, ο Greenspan κράτησε το χαμηλό επιτόκιο για 5 έτη, προκειμένου να τονωθεί η οικονομία και να αποτραπεί η ύφεση. Σύμφωνα με την άποψη του Stiglitz, το γεγονός ότι ο Γκρίνσπαν υποστήριξε τις φορολογικές περικοπές που θεσπίζονται με την κυβέρνηση Μπους - που δεν τόνωσε της οικονομία αρκετά («η οικονομία δεν ήταν τόσο ανθεκτική όσο θα μπορούσε να ήταν λόγω των συνεχιζόμενων φορολογικών περικοπών και τις τεράστιες δαπάνες που προκύπτουν από τον πόλεμο στο Ιράκ») - και στη συνέχεια πυροδότησε ένα κύμα δανεισμού με τη βοήθεια των χαμηλών επιτοκίων, είχε αρνητική επίδραση στην αμερικανική οικονομία, ο ίδιος ο Μπους πίστευε ότι η εγχώρια κατανάλωση έπρεπε να τονωθεί, ώστε να είναι σε θέση να χρηματοδοτήσει τον πόλεμο στο Ιράκ. Ως εκ τούτου, ο ίδιος ανακοίνωσε ένα φτηνό, πλάνο που υποστηρίζεται από το πρόγραμμα για την αγορά κατοικιών το 2003, δήλωσε ο Greenspan στη Γερουσία της Επιτροπής Τραπεζών: «Αυτό που έχουμε βρει όλα αυτά τα χρόνια στην αγορά είναι ότι τα παράγωγα [¹²] ήταν ένα εξαιρετικά χρήσιμο μέσο για τη μεταφορά του κινδύνου από εκείνους που δεν θα πρέπει να το παίρνουν σε εκείνους που είναι πρόθυμοι να είναι και σε θέση να το κάνουν».¹³ Ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι ο Greenspan ήταν ο μεγαλύτερος διαφημιστής και υπερασπιστής της απορρύθμισης των χρηματοπιστωτικών αγορών, κατηγορώντας πολλάκις αυτόν που είχε συμβάλει στην ανάπτυξη της κρίσης πιέζοντας την πολιτική ρύθμιση στο παρασκήνιο. Μετά το ξέσπασμα της κρίσης, κατά τη διάρκεια των ακροάσεων ενώπιον της συγκλήτου, ο Greenspan παραδέχτηκε ότι είχε "κάνει λάθος" να πιστεύει ότι τα οικονομικά των επιχειρήσεων θα μπορούσαν να διαχειριστούν τον κίνδυνο τους και ήταν «καλύτερες στο να προστατεύσουν τους μετόχους τους». Η κατάρρευση «με σόκαρε», είπε. «Εγώ ακόμα δεν κατανοώ πλήρως γιατί συνέβη και προφανώς, στο βαθμό που μπορώ να καταλάβω τι συνέβη και γι 'αυτό θα αλλάξω τις απόψεις μου. Εάν αλλάξουν τα δεδομένα, θα αλλάξουν.»¹⁴

⁹ Schürmann-Welp-Bergermann *op.cit.*

¹⁰ "Madoff έχει γίνει ένα έμβλημα για την απληστία που έριξε τον κόσμο σε ύφεση. Σχεδόν 9.000 θύματα έχουν καταθέσει αιτήσεις για τις απώλειες διεφθαρμένη οικονομική αυτοκρατορία του Madoff .... διάσημα θύματα του Madoff περιλαμβάνεται η σκηνοθέτες Steven Spielberg και Pedro Almodóvar, ηθοποιοί Kevin Bacon και Zsa Zsa Gabor και ο συγγραφέας Elie Wiesel. But υπήρχαν πολλά περισσότερα ανώνυμα και λιγότερο πλούσιοι άνθρωποι που είχαν τη ζωή τους να καταστρέφεται από Madoff, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών, famers και μηχανικοί "David Teather: Bernard Madoff λαμβάνει το μέγιστο 150 ποινή έτους, The Guardian, στις 30 Ιουνίου 2009 <http://www.guardian.co.uk/business/2009/jun/29/bernard-madoff-sentence>, (17 August 2012) www.guardian.co.uk/business/2009/jun/29/bernard-madoff-sentence/print, (30 August 2012)

¹¹ Karin Strohecker-David Holmes: *Greenspan, Bush to blame for U.S. crisis -Stiglitz*, Reuters, Apr 28 2008, <http://www.reuters.com/article/2008/04/28/sppage014-127190963-oistl-idUSL2719096320080428>, visited 17 August 2012

¹² Όπως Peter S. Goodman εξηγεί ο όρος "παράγωγα δημιουργήθηκαν για να μαλακώσει - ή στην αργκό της Wall Street, " υψηλού κινδύνου "- επενδυτικές ζημιές. Για παράδειγμα, ορισμένες από τις συμβάσεις που προστατεύουν τους κατόχους του χρέους έναντι ζημιών τίτλους ενυπόθητων δανείων. (Το όνομά τους προέρχεται από το γεγονός ότι η αξία τους "προέρχεται" από την περιουσιακών στοιχείων, όπως μετοχές, ομόλογα και εμπορεύματα.) Πολλά άτομα κατέχουν μια κοινή παράγωγο: Το ασφαλιστήριο συμβόλαιο για τα σπίτια τους "Peter S. Goodman: Λαμβάνοντας Hard New Look σε ένα Greenspan Legacy, *The New York Times*, 8 Οκτωβρίου 2008, <http://www.nytimes.com/2008/10/09/business/economy/09greenspan.html?ref=thereckoning>, επιτόπου ελέγχους 17 Αυγούστου 2012.

¹³ *ibid.*

¹⁴ Paul Kiel: Ο Greenspan λέει ότι «εγώ ακόμα δεν κατανοούν πλήρως» Τι συνέβη, ProPublica, 23η Οκτωβρίου, 2008, <http://www.propublica.org/article/greenspan-says-i-still-dont-fully-understand-τι-έγινε-1023>, (17 Αυγούστου 2012)

Φυσικά, θα ήταν δύσκολο να αρνηθεί κανείς οποιαδήποτε από τα παραπάνω άτομα ή κατηγορίες ευθύνης. Επιπλέον, οι μεταγενέστερες αναλύσεις αποκάλυψαν αναμφισβήτητα τα φαινόμενα της απληστίας και την «ηθική χρεοκοπία». Ωστόσο, πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω αν αυτά μπορεί να θεωρηθούν ως «επαρκείς αιτίες» των γεγονότων. Ως εκ τούτου, τίθεται το ερώτημα κατά πόσον ένα πρόβλημα που καθορίζει ολόκληρη την ομάδα των φαινομένων μπορεί να προσδιοριστεί, έτσι ώστε οι προοπτικές της ευθύνης να μπορούν να επεξεργαστούν. Δεδομένου ότι είναι εμφανές ότι μπορεί να οριστεί ως ένα σύστημα αλληλεξαρτήσεων στους απρόσωπους μηχανισμούς εντός των οποίων (1.) Η ευπάθεια των ατόμων που συμμετέχουν στη συνεργασία που προκλήθηκε από ενέργειες του άλλου », (2). Οι βασικές προϋποθέσεις «απεικονίζεται ως μηχανισμοί» στην οποία η τρέχουσα συνεργασία έχει συμβεί, και (3). ο ρόλος των ατομικών και κοινών πεποιθήσεων, καθώς και τις διάφορες μορφές της νοοτροπίας, πρέπει να διακρίνονται.

Η σύγχρονη οικονομική και κοινωνική συνεργασία

Τα χαρακτηριστικά και οι μηχανισμοί του συστήματος συνεργασίας (που αποτελείται από την αγορά, τη χρηματοπιστωτική αγορά, τις πολιτικές πίστωσης και τη συμπεριφορά των καταναλωτών) μπορεί να ληφθεί υπόψη και να διερευνάται για «λειτουργικές ανωμαλίες» στην περίπτωση που δεν δεχόμαστε την εξήγηση ότι υπάρχουν σωστά αναγνωρίσιμα πρόσωπα που ευθύνονται για την κρίση που μπορεί να οφείλεται σε λάθη σαφή για όλους. Κατά συνέπεια, τα χαρακτηριστικά του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος που βρίσκεται στο παρασκήνιο των ατομικών αποφάσεων, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της κρίσης, θα πρέπει να συζητηθεί. Με άλλα λόγια, τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης (καπιταλιστικής) κοινωνίας, όπως ο ρόλος του συστήματος της αγοράς και του χρηματοπιστωτικού τομέα και την επιρροή τους στη ζωή μας, πρέπει να ληφθούν υπόψη. Επιπλέον, οι σχέσεις τους να επεξεργαστούν, και επίσης οι αποταμιεύσεις και η κατανάλωση θα πρέπει να εξεταστούν. Η έρευνα αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια οικονομική ανάλυση. Είναι μάλλον συνδεδεμένη με την ανάλυση των ανθρωπίνων σχέσεων.

Θεωρίες που υποθέτουν αναπόφευκτες κρίσεις του σύγχρονου οικονομικού και κοινωνικού συστήματος (και επίσης περιγράφουν τις τάσεις τους), όπως αυτές του Μαρξ, του Kondratyev ή του Polanyi, να εξηγήσουν τις κρίσεις ως «δυνάμεις με απρόβλεπτες συνέπειες στην αγορά στους μισθούς (και ως εκ τούτου η ζήτηση), στις καινοτομίες, επενδύσεις και στη σχέση μεταξύ του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου και την πραγματική οικονομία. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι με βάση τις ιδέες τους, οι δυνάμεις αυτές θα οδηγήσουν σε μαζικό χρέος, πολιτικό και κοινωνικό χάος, υπερβολική συσσώρευση του κεφαλαίου, κυριαρχία των νομισματικών εργαλείων πάνω από την πραγματική οικονομία ή ακόμη και την καταστροφή της κοινωνίας, η έννοια τους είναι ότι η επίδραση των δυνάμεων της αγοράς για την κοινωνία μπορεί να είναι επικίνδυνη. Ως αποτέλεσμα, πρέπει να προστατεύονται με τη βοήθεια των κανονισμών και μια ασπίδα από πολιτιστικά ιδρύματα.

Στο κλασικό έργο του, *Η Μεγάλος μετασχηματισμός*¹⁵ - η εισαγωγή του οποίου γράφτηκε από τον Joseph Stiglitz επικρίνει την πολιτική απορρύθμιση που προκαλεί η τρέχουσα κρίση στην έκδοση που δημοσιεύθηκε το 2001 – ο Karl Polanyi περιγράφει τα αποτελέσματα της αυτο-ρύθμισης της αγοράς ως μια πραγματική καταστροφή. Κατά την άποψή του, επιτρέποντας "ο μηχανισμός της αγοράς να είναι ο μοναδικός διευθυντής για την τύχη των ανθρώπων και το φυσικό τους περιβάλλον πράγματι, ακόμη και από την ποσότητα και τη χρήση της αγοραστικής δύναμης, θα είχε ως αποτέλεσμα την κατεδάφιση της κοινωνίας."¹⁶ Ο Polanyi υποστηρίζει τις απόψεις του με ένα αξιολογικό επιχείρημα λέγοντας ότι οι τρεις πυλώνες της οικονομίας - γη, εργασία και κεφάλαιο - πρέπει να οργανωθούν στις αγορές. Είναι απολύτως φαντασία να μην ασχολούνται με τα προϊόντα. Σύμφωνα με τον Polanyi, η εργασία είναι ένα ουσιαστικό μέρος της ανθρώπινης ζωής, η οποία δεν παράγεται για να πουληθεί. Επιπλέον, η σωματική, ψυχολογική, ηθική και οικονομική οντότητα των "άνδρες" πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με την αξιοποίηση τους. Η Γη, η οποία είναι στην πραγματικότητα η ίδια η φύση, δεν δημιουργήθηκε από την ανθρωπότητα και η ύπαρξή του δεν εξυπηρετεί μόνο οικονομικούς σκοπούς. Από την άλλη πλευρά, τα χρήματα, μια ανθρώπινη εφεύρεση δεν είναι τίποτε άλλο, παρά το σύμβολο της αγοραστικής δύναμης, και - όπως ισχυρίζεται ο Polanyi - η παραγωγή των οποίων βασίζεται αποκλειστικά στις απαιτήσεις της αγοράς "θα ρευστοποιήσει περιοδικά τις επιχειρήσεις". Ο κύριος στόχος του είναι να αποδείξει «γιατί ο έλεγχος του οικονομικού συστήματος από την αγορά έχει συντριπτική συνέπεια σε ολόκληρη την οργάνωση της κοινωνίας» και ποια είναι τα αποτελέσματά της όσον αφορά αυτά τα τρία

¹⁵ First edition: *The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Times*, Victor Gollancz Ltd., London, 1946.

¹⁶ Karl Polanyi: *The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Times*, Boston, Beacon Press, 2001, p. 76.

στοιχεία. Παρά το γεγονός ότι ο ίδιος τονίζει συνεχώς ότι η οργάνωση της κοινωνίας με βάση τις δυνάμεις της αγοράς δεν είναι η μόνη δυνατή επιλογή, δεν στοχεύει στην εξάλειψη του. Μάλλον προωθεί το μέτρο των αποτελεσμάτων της. "Αναμφίβολα" δηλώνει "εργασία, η γη, και τα χρήματα των αγορών είναι απαραίτητες για την οικονομία της αγοράς. Όμως, καμία κοινωνία δεν θα μπορούσε να σταθεί στις επιπτώσεις ενός τέτοιου συστήματος με μυθοπλασίες, ακόμη και για το μικρότερο χρονικό διάστημα, με την ανθρώπινη και φυσική ουσία της, καθώς και την οργάνωση της επιχείρησης προστατεύονται από τις καταστροφές του «σατανικού μύλου».¹⁷

Η Ευαισθησία του Polanyi προς τους συστημικούς κινδύνους της οικονομίας της αγοράς και η διαφορά που χωρίζει τους οικονομικούς μύθους από πραγματικές οικονομικές διαδικασίες μπορούν να επηρεάσουν θετικά τις αντιλήψεις για τους παράγοντες και την προέλευση της κρίσης, όταν έχουν την τάση να ερμηνεύουν τα αίτια της κρίσης στο πλαίσιο του αποκλειστικά ανταγωνιστικά χρηματοπιστωτικά ζητήματα (παραδοσιακές αξίες σε σχέση με τα παράγωγα, περισσότερη ή λιγότερη ρύθμιση). Σε αντίθεση με αυτό, προειδοποίηση του Polanyi αντιπροσωπεύει μια υπέρβαση της λογικής, διότι στοχεύει στην ενσωμάτωση της οικονομίας στο πλαίσιο των κοινωνικών διεργασιών και της ανθρώπινης ζωής. Ευτυχώς, κάποια ευαισθησία παρουσιάζεται προς αυτή την υπέρβαση του ορθολογισμού, όπως το ότι ορισμένοι ερμηνεύουν την κρίση ως έναν ακραίο διαχωρισμό των διεργασιών στην πραγματική οικονομία από τους μύθους που προκύπτουν από χρηματοοικονομικές πράξεις αγοράς (π.χ. θεωρείται πλασματικό κέρδος). Αυτή η ερώτηση μπορεί να απαντηθεί μόνο αν ο ρόλος του χρήματος και των οικονομικών συναλλαγών εξετάζεται στενά. Κατά τα τελευταία διακόσια χρόνια, αναμφισβήτητα τα χρήματα γίνονται όλο και πιο σημαντικά ως έκφραση της οικονομικής ενότητας. Ωστόσο, η κοινωνική και ανθρώπινη προσπάθεια μπορεί επίσης να ανακαλύπτει πίσω από τα φαινόμενα και οικονομικές σχέσεις.

Σήμερα, τα χρήματα είναι αναμφισβήτητα το πιο ισχυρό σύμβολο του οικονομικού κύκλου. Όπως τόνισε ο Niklas Luhmann, τα χρήματα και τη χρήση, τις πληρωμές του και η ανταλλαγή αξία είναι οι παράγοντες που συλλαμβάνει την ουσία της σύγχρονης οικονομίας στο έπακρο. Κατά τη γνώμη του, το σύγχρονο οικονομικό σύστημα έχει την ενότητά σε χρήμα. Είναι monetarized εν μέσω. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι πράξεις που είναι οικονομικά σκόπιμες και μόνο, αναφέρονται στα χρήματα. Τα πρότυπα αυτά βασίζονται στις τιμές, συμπεριλαμβανομένης της τιμής του ίδιου του χρήματος. Η στοιχειώδης αυτοποιητική διαδικασία, η απόλυτη επικοινωνία που συνθέτουν το σύστημα, αυτό που δεν μπορεί να αναλυθεί περαιτέρω, είναι η πληρωμή. Λαμβάνοντας από τον εαυτό τους, οι πληρωμές δεν είναι τίποτα περισσότερο από την ενεργοποίηση στις περαιτέρω πληρωμές. Αλλά μπορεί να είναι συναλλαγές που δεν είναι πληρωμές, για παράδειγμα, οι επενδυτικές αποφάσεις ή αποφάσεις σχετικά με τα επιτόκια, - 462 - ως προς τις πληρωμές επίσης. Μεγαλύτερα ποσά των πληρωμών μπορούν να συγκεντρώνονται και εισάγονται με τη μορφή μιας ενότητας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο - ίσως με τη μορφή ενός αποθέματος κεφαλαίου, έναν προϋπολογισμό, ή μια ισορροπία. (...) Με βάση τις πληρωμές, η οικονομία είναι ένα κλειστό αυτοαναφορικό σύστημα. Η μεταφορά της "κυκλοφορίας" έχει χρησιμοποιηθεί πάντα για αυτό, ένα είδος ευφημισμός για διαδικασίες που στην πραγματικότητα μπορεί να είναι δαιδαλώδη. Αλλά αυτό ορίζει μόνο το μισό λειτουργικό του νόημα. Οι πληρωμές απαιτούν πάντα μια αντίθετη κίνηση, μεταφέροντας αγαθά, υπηρεσίες, ή άλλες νομισματικές μεταβλητές. Σε αυτό το πλαίσιο, η λειτουργία της οικονομίας αναφέρεται τελικά στο περιβάλλον: με τα πράγματα, τις δραστηριότητες και τις ανάγκες¹⁸ «η οικονομική προσέγγιση Luhmann» καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το γεγονός ότι αυτός ορίζεται από τα χρήματα ως ένα κοινωνικό μέσο που μπορεί να εκφράσει και να ερμηνεύσει αυτο-κατασκευαστικές λειτουργίες. Το καλύτερο σύστημα είναι η κλειστή αυτοαναφορική. Δηλαδή, είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα για να αντιπροσωπευθεί η έννοια των κοινωνικών συστημάτων του Luhmann. Ταυτόχρονα, αυτή η λειτουργική προσέγγιση απεικονίζει επίσης διάφορες πτυχές, όπως η έννοια των κοινωνικών προσδοκιών που περιλαμβάνονται στις τιμές ("expectational προγράμματα") ή το ερώτημα σχετικά με τη σημασία της αξίας της επένδυσης όσον αφορά τη λειτουργία του συστήματος, τα οποία αγνοούνται από τις οικονομικές θεωρίες του χρήματος, δεδομένου ότι δεν έχουν σημασία σε ό, τι αφορά τις δικές τους εκτιμήσεις.

Στην έννοια Luhmann, «η αξία του χρήματος ρυθμίζει αυτοποιητική αναπαραγωγή του συστήματος»¹⁹. Σε αντίθεση με την έννοια της ιδέας αυτής, οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι ηγέτες των μεγάλων θεσμικών οργάνων και των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξέδωσαν ένα σημαντικό ποσό που ως επί το πλείστον αποκάλυψε χρήματα τα πρώτα στάδια της κρίσης, προκειμένου να αποφευχθούν οι συνέπειές της

¹⁷ *op.cit.*, pp. 76-77.

¹⁸ Niklas Luhmann: *Social Systems*, translated by John Bednarz, Jr. with Dirk Baecker, Stanford University Press, Stanford, California, 1995., pp. 461-462.

¹⁹ *op.cit.*, p. 462.

και να διασώσει τις τράπεζες και διαφορετικά χρεωκοποιμένες χώρες, το οποίο έδειξε σαφώς τη σοβαρότητα της κατάστασης. Η Πλαστική περιγραφή του Luhmann αντιπροσωπεύει μια ευρεία αξία στην ερμηνεία της κρίσης, διότι διατηρεί πολλές πτυχές της ανθρώπινης και κοινωνικής σημασίας των οικονομικών διαδικασιών, σε αντίθεση με τη πραγματιστικά αποτελεσματική θεωρία των μαθηματικών μοντέλων²⁰. Εφεξής, δύο διαφορετικά φαινόμενα μπορούν να αναφερθούν. Πρώτα απ' όλα, οι ζημιές που προκαλούνται στον ιδιωτικό τομέα ελήφθησαν σε δημόσια ιδιοκτησία, με άλλα λόγια, οι επιβαρύνσεις για τις αρνητικές συνέπειες που προκαλούνται από την ανάληψη κινδύνων επιβλήθηκαν στους φορολογούμενους, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι οι πολίτες θα μπορούσαν μόνο έμμεσα να απολαύσουν τα πιθανά οφέλη αυτής της κίνησης τους. Δεύτερον, η αξία του χρήματος σε κυκλοφορία ήταν να αποσβένονται στα άκρα. Επιπλέον, το τελευταίο αυτό φαινόμενο εξασθενεί την επιρροή του χρήματος στις πραγματικές οικονομικές διαδικασίες και τελικά για την αναπαραγωγή των συνθηκών διαβίωσης. Τέλος, θα οδηγήσει σε επιβάρυνση του συνόλου της κοινωνίας για μια ακόμη φορά με τη μορφή της αύξησης των λιανικών τιμών. Αυτή η διαδικασία είναι βαθιά άδικη, διότι δεν πληροί τα κριτήρια που έθεσε (δηλαδή, γόνιμη για όλους) η αρχή του επιμερισμού των βαρών. Με τη σειρά της, ένα μέρος της κοινωνίας, οι οποίοι δεν μπορούν να θεωρηθούν ως οι δικαιούχοι αυτής της διαδικασίας, με τα διαφυγόντα κέρδη τους, θα οφείλεται σε κανονικές συνθήκες (με άλλα λόγια, δεν αναλαμβάνουν ειδικά κινδύνους όρους), διατηρώντας το συνηθισμένο βιοτικό τους επίπεδο και την αξιοπρεπή τους ύπαρξη ως αποτέλεσμα της μείωσης στην πραγματική αξία που προκαλείται από τη διαδικασία. Μερικοί απ' αυτούς ακόμη γλίστρησαν και πιο βαθιά από το προηγούμενο επίπεδο της κοινωνικής ευπάθειας. Για αυτούς τους ανθρώπους, η κατάσταση είναι απλά απαράδεκτη, δεδομένου ότι έχασαν τις προοπτικές τους, που πίστευαν ότι είναι δική τους σταθερά για το μέλλον.

Έτσι, φτάσαμε σε μια από τις πιο ευαίσθητες πτυχές της ερμηνείας της κρίσης: τον τρόπο ζωής του καθενός. Η εξέταση των μελλοντικών προοπτικών, ως κίνητρο για προσωπικές προσπάθειες και η οικονομική και κοινωνική συνεργασία έχουν γίνει η πιο αβέβαιες, ως αποτέλεσμα των διεργασιών που έλαβαν χώρα. Το ερώτημα μπορεί να τεθεί για το είδος του τρόπου ζωής και το βιοτικό επίπεδο που μπορεί να αναμένεται λογικά και άξιζε σε σχέση με τους προκαταρκτικούς πόρους, την ετοιμότητα, τις προσπάθειές μας και την εξοικονόμηση ενέργειας. Πώς μπορεί οι μελλοντικές προοπτικές μας να καθιερωθούν και να διασφαλιστούν; Τι είδους και ποιού βαθμού κίνδυνος μπορεί να είναι ουσιαστικά και υπεύθυνα αποδεκτός με τις ελπίδες αυτών των προοπτικών; Ποια είναι η διαφορά μεταξύ των διαφόρων προοπτικών σχετικά με την ουσία και την ευθύνη τους; Σε περίπτωση που η διαχωριστική γραμμή μπορεί να βρεθεί μεταξύ προοπτικών και ανεύθυνων ανταπάτων, Τι και πόσο μας επιτρέπεται να ελπίζουμε ("όνειρο") για τον εαυτό μας; Τι είδους σχέσεις μπορεί να αποδειχθούν λογικές (με άλλα λόγια, να πιστώνονται με υπευθυνότητα) μεταξύ στις ελπίδες μας και τις πραγματικές επιδόσεις της οικονομίας μας; Οι πτυχές αυτές δεν είχαν διευκρινιστεί όσον αφορά τα ανθρώπινα κίνητρα και πολιτικές αποφάσεις που προκαλούν την κρίση. Ως εκ τούτου, ο καθένας προσέγγισε το πρόβλημα υποκειμενικά έχοντας στο νου μόνο ελκυστική πλευρά του και δεν λαμβάνουν τους όρους της υπόψη. Ο Τζορτζ Μπους δήλωσε σε ομιλία του την εισαγωγή του προγράμματος προώθησης πιστώσεων για την αγορά κατοικιών στις 17 Ιουνίου 2002: «Πιστεύω στο αμερικανικό όνειρο. Πιστεύω ότι υπάρχει ένα τέτοιο πράγμα όπως το αμερικανικό όνειρο. Και πιστεύω ότι όσοι από εμάς έχουν θέσεις ευθύνης πρέπει να κάνουμε ό, τι μπορούμε για να αναδειξουμε το όνειρο και να βεβαιωθείτε ότι το όνειρο λάμπει σε όλες τις γειτονιές, σε όλη τη χώρα μας. Η ιδιοκτησία ενός σπιτιού είναι ένα μέρος αυτού του ονείρου. Είναι απλά Δικαίωμα εδώ στην Αμερική, αν έχετε το δικό σας σπίτι,

²⁰ Καταχωρίσεις που τηρούνται από τη δημόσια διοίκηση και τη διαχείριση εν γένει μετατρέπουν τους ανθρώπους σε αριθμούς και τις κατηγορίες («περιπτώσεις»), και, επομένως, απλώς στην "πρώτη ύλη" για περαιτέρω πολιτικά μέτρα (Zygmunt Bauman: Νεωτερικότητα και το Ολοκαύτωμα, Πολιτεία Press, Cambridge, Αγγλία, 1989, σελ. 15-17.). Όπως και στην περίπτωση αυτή, η οικονομική σκέψη μετατρέπει τις διαδικασίες της ζωής σε πιο αφηρημένα, όπως οι υποχρεώσεις πληρωμών, προσαυξήσεις, τα κέρδη και τις ζημιές. Ως εκ τούτου, θα γίνει το αντικείμενο των οικονομικών αποφάσεων και την οικονομική πολιτική. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, υπάρχει κίνδυνος ότι τα στοιχεία, τα αποθέματα και οι αναλογίες εκφράζονται σε αριθμούς, εν ολίγοις, αριθμούς, αποκρύπτουν πραγματικής ζωής διεργασίες και τις επιπτώσεις αριθμητικές διαδικασίες »σε αυτά. Για παράδειγμα, δεν είναι απολύτως σαφές σε ποιο βαθμό η αύξηση ή μείωση εκφράζονται σε αριθμούς έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση ή την απώλεια, την ευτυχία ή δυστυχία του λαού μετά από διαφορετικούς τρόπους ζωής, με άλλα λόγια, αυτό σημαίνει την εξέταση τους και το μέλλον των παιδιών τους.

Παρ' όλα αυτά, η μαθηματική έκφραση αποτελεί εμπόδιο στο δρόμο της εμπειρία ως Ulrich Bech επεσήμανε στην έρευνα του μελετώντας κρυφές δεοντολογικούς κινδύνους »επιπτώσεις. Ωστόσο, οι κίνδυνοι μπορούν ακόμα να συλληφθεί ", ακόμα και όταν μας πλησιάζουν αθόρυβα, επενδυμένα σε αριθμούς και τους τύπους, οι κίνδυνοι παραμένουν ουσιαστικά εντοπισμένη, μαθηματικές συμπυκνώσεις των τραυματιών εικόνες από τη ζωή αξίζει να ζει. Αυτές οι ιδέες θα πρέπει με τη σειρά τους να το πιστέψει, ότι είναι, δεν μπορεί να βιωθεί ως τέτοια », Beck, Ulrich.: Κοινωνία της διακινδύνευσης: Προς μια νέα Νεωτερικότητα. Sage Publications, London, Newbury Park, New Delhi, 1992, σελ. 28.

συνειδητοποιείτε το αμερικανικό όνειρο.»²¹ Μετά από την προεδρική ομιλία, άνθρωποι και πραγματικά πιστωτές περιουσίας επενδύοντας πίστευαν τόσο στο αμερικανικό όνειρο και ότι ήταν η πιο ασφαλής επιχείρηση, και ως εκ τούτου άξιζε η επένδυση για την αγορά της ιδιοκτησίας. Αυτή η φαινομενικά προφανή ιδέα και πολλές άλλες δυσμενείς συνθήκες οδήγησαν στην ακίνητη περιουσία και στη συνέχεια με στην παγκόσμια κρίση, αφού κανείς δεν είχε εξετάσει πραγματικά οικονομικές συνθήκες της.

Ως αποτέλεσμα της κρίσης, πολλοί θέτουν το ερώτημα κατά πόσον κλασικές οικονομικές συναλλαγές, όπως πιστώσεις, είναι πάρα πολύ επικίνδυνες και αν συμπεριληφθούν τα κρυφά συστημικά των σφαλμάτων (Είναι ένα συστημικό σφάλμα στο τότε «αγοράστε τώρα, πλήρωσε αργότερα» παράδειγμα). Αναμφίβολα, πολλοί αντιμετωπίζουν το δίλημμα αν θα πρέπει να ενδώσουν στον πειρασμό του «happy (ευτυχισμένου) χρέους» που προκύπτουν από το «αγοράστε τώρα, πλήρωσε αργότερα» παράδειγμα σε καθημερινή βάση. Κατά την άποψη του Robert Misik, είναι δύσκολο να δοθεί ακριβής απάντηση στο ερώτημα αυτό, διότι το παράδειγμα φέρει τεράστιες οικονομικές ευκαιρίες. Όπως είπε: «Λοιπόν, αυτή είναι μια δύσκολη ερώτηση. Η κοινή λογική μας λέει ότι το χρέος είναι κακό και θα οδηγήσει σε καταστροφή. Αλλά στην πραγματικότητα, το χρέος είναι αυτό που μας έκανε πλούσιους τα τελευταία 200 χρόνια περίπου. Για το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας, ο πλούτος διπλασιάζεται κάθε 600 με 1000 χρόνια. Δεδομένου ότι περίπου πριν από 300 χρόνια, ο αριθμός αυτός ήταν κάθε 40 ή 60 χρόνια. Τι έφερε αυτή την αλλαγή; Ήταν η ανάπτυξη της επιχειρηματικής πίστης, που επέτρεψε να επενδύσουν στο μέλλον και σε μελλοντικές αποδόσεις. Χρέος με γνώμονα την οικονομία είναι αυτό που μας κάνει πλούσιους. Αυτό είναι σίγουρα σε αντίθεση με ό, τι η κοινή λογική μας λέει.»²² Η διεισδυτική δύναμη του επιχειρήματος του Misik πρέπει να αναγνωριστεί. Μπορούμε όλοι να γνωρίζουμε την αλήθεια του, ειδικά αν είχαμε ήδη αγοράσει οτιδήποτε με πίστωση ή ένα σχέδιο με δόση, δηλαδή, κάτω από συνθήκες χωρίς τις οποίες δεν θα μπορούσαμε να αγοράσουμε το συγκεκριμένο στοιχείο που βασίζεται αποκλειστικά σε μετρητά και τις οικονομίες μας. Ωστόσο, το ερώτημα παραμένει αν ο διπλασιασμός της οικονομίας σε αυτό το "εντυπωσιακό" ρυθμό είναι πραγματικά απαραίτητο και πως πολλοί άνθρωποι επωφελούνται από αυτό. Είναι επίσης αμφίβολο αν ο καθένας έχει να πληρώσει για αυτήν, ακόμη και εκείνοι που δεν μπορούν να κάνουν χρήση αυτής της ευκαιρίας. Το ερώτημα σε ποιο βαθμό οι άνθρωποι θα πρέπει να αναλαμβάνουν τους κινδύνους του χρέους καθώς χρειάζεται υπευθυνότητα και περαιτέρω συζήτηση.

Τα παγκόσμια αποτελέσματα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που προκύπτουν από την οικονομική κρίση ενισχύουν τα επιχειρήματα δύο μεγάλων σύγχρονων θεωρητικών «σχετικά με τους κινδύνους»: Σε προχωρημένη νεωτερικότητα η κοινωνική παραγωγή του πλούτου συνοδεύονται συστηματικά από την κοινωνική παραγωγή των κινδύνων (Ulrich Beck)²³. Η όπως δήλωσε ο Luhmann²⁴: «Για να είναι πάνω απ' όλα οι ιδιαιτερότητες του γενικευμένου συμβολικά μέσου επικοινωνίας των χρημάτων που επιτρέπει στην οικονομία να αναλάβουν κινδύνους - και να εκτεθεί σε κίνδυνο.»

Σήμερα, η ύπαρξη του συστήματος της αγοράς και της αγοράς χρηματοοικονομικών αποτελεί αναπόφευκτο μέρος της ζωής μας και της λειτουργίας της κοινωνίας μας. Επιπλέον, οι πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις συχνά κάτω από την πίεση των δυνάμεων της αγοράς, ακόμη και αν, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι αποφάσεις αυτές έρχονται σε αντίθεση με "κοινή λογική" ή τις βαθύτερες πεποιθήσεις των ανθρώπων σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης. Μεταγενέστερες σε αυτό το γεγονός, όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως, πολλοί από τους παράγοντες που ενεργοποιεί την κρίση εκδηλώνεται ως δομική πίεση. Για παράδειγμα, ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος στη λειτουργία της κοινωνίας δεν μπορεί να εξαλειφθεί. Λόγω αυτού του γεγονότος, τα στελέχη των μεγάλων τραπεζών σχεδιάζουν να αναλάβουν τους κινδύνους που υπολογίζονται σε κυβερνητική παρέμβαση στη χειρότερη περίπτωση, δηλαδή, στην περίπτωση της πτώχευσης. Με άλλα λόγια, τεκμαίρεται στον τομέα ειδική προστασία. Όπως έχει δείξει η εμπειρία, οι κυβερνήσεις παρενέβησαν μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις. Ωστόσο, είναι αμφίβολο κατά πόσον οι τράπεζες μπορούν να απολαμβάνουν στο εξής την ελευθερία της ανάληψης κινδύνων ή ότι δεν θα επιτρέπεται να λαμβάνουν αποφάσεις οι ίδιες σε αυτήν την ερώτηση. Ομοίως, η συστηματική πίεση μπορεί να αποδειχθεί στο πλαίσιο του παγκόσμιου ανταγωνισμού που προκύπτει από τη διαφορά μεταξύ του αμερικανικού και του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος. Όπως ο Robert Misik τόνισε: "Όσον αφορά τη διαφορά μεταξύ των τραπεζικών συστημάτων των ΗΠΑ και της Ευρώπης: ορισμένες ευρωπαϊκές τράπεζες να βλέπουν τους εαυτούς τους ως πραγματικά θύματα της υπαγόρευση της παγκόσμιας αγοράς! Σε έναν

²¹ George W. Bush: "Remarks at St. Paul AME Church in Atlanta, Georgia," June 17, 2002. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=62687>. (10 May 2011)

²² Daniel Daianu, Robert Misik: *Economy and ethics in crisis. A new-old East-West divide?*, Eurozine, www.eurozine.com, (14 March 2011).

²³ Beck, *op.cit.*

²⁴ Niklas Luhmann: *Risk: A Sociological Theory*, Transaction Publishers, New Brunswick, London, 2008, p. 176.

κόσμο όπου τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πρέπει να έχουν αποδόσεις των μετοχών τους 20 με 25 τοις εκατό, το συντηρητικό μοντέλο που δίνει 9 τοις εκατό δεν είναι απλά πλέον εφικτό. Για να συνεχίσει αυτό σημαίνει ότι θα είναι κακή τραπεζική. Έχουν σε κάποιο βαθμό αναγκαστεί να εφαρμόσουν τα "δημιουργικά" μοντέλα που αναπτύχθηκαν από τις αμερικανικές και βρετανικές τράπεζες. Το φαινόμενο της αγοράς ανάγκασε αυστριακές τράπεζες να επενδύσουν € 300 δισεκατομμύρια (περίπου το 60% του αυστριακού ΑΕΠ) σε διάφορες της Ανατολικής-Κεντρικής Ευρώπης (όπως η Ρουμανία, η Ουγγαρία και η Ουκρανία), η οποία αποδείχθηκε ότι είναι πολύ πιο επικίνδυνη από εκείνη της Αυστρίας.²⁵ Στηριζόμενη στην υπερβολική κατανάλωση του πληθυσμού, ώστε να αυξηθεί η οικονομική ανάπτυξη και η διόρθωση των ανισοροπιών της αγοράς είναι επίσης ένα τυπικό χαρακτηριστικό του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος.

Με βάση τις διάφορες μορφές του συστήματος εξάρτησης, μερικές από τις οποίες έχουν αναφερθεί σε αυτή τη μελέτη, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα, δεδομένου ότι είναι ήδη εμφανείς για πολλούς οικονομολόγους, καθώς, και ότι στις οικονομικές θεωρίες να υποτιμάται η σημασία των συστημικών κινδύνων μπορεί επίσης να εξηγηθεί η εμφάνιση της κρίσης (Daniel Dăianu)²⁶. Από την άλλη πλευρά, ένα άλλο συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί είναι ότι οι συνέπειες των διαρθρωτικών διαδικασιών πρέπει να ληφθεί υπόψη, επιπλέον, προβλέψεις, προληπτικό μέτρο και κανονισμούς καθιστώντας τη μείωση των συστημικών κινδύνων πρέπει να είναι δυνατόν να εξεταστούν χωριστά. Έτσι, οι δυναμικοί τρόποι για την εξέταση των διαρθρωτικών διαδικασιών που απαιτούνται για να βρεθεί. Επιπλέον, είναι δυνατόν προβλέψεις, τα προληπτικά μέτρα και κανονισμούς που είναι στη διάθεση για τη μείωση των συστημικών κινδύνων, πρέπει να ερευνηθεί. Τα καθήκοντα αυτά θα πρέπει να επιτευχθεί από τους εμπειρογνώμονες στον τομέα. Οι οικονομολόγοι τάσσονται υπέρ του εκσυγχρονισμού των δομών της αγοράς εντελώς, αυξάνοντας κυβερνητικό έλεγχο, τον έλεγχο των χρηματοπιστωτικών αγορών με συνέπεια, διατηρώντας χρηματοπιστωτική καινοτομία υπό τον έλεγχο και την επιβολή ηθικών κανόνων στην οικονομία και ιδιαίτερα στον χρηματοπιστωτικό τομέα.²⁷ Αυτό, όμως, δεν εγγυάται ούτε την κυριαρχία της αντιπαροχής των προοπτικών ευθύνη για τις αποτελεσματικές παράγοντες της κρίσης στη συμπεριφορά μας, ή ότι ο κανονισμός σχετικά με τις καθημερινές διαδικασίες της ζωής μπορούν να διατηρηθούν υπό έλεγχο.

Τρόπο ζωής, τον κίνδυνο και την ευθύνη

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα της αγοράς που χαρακτηρίζεται από οικονομικές και πολιτικές φιλοδοξίες και λειτουργικούς μηχανισμούς ευάλωτες σε ηθικούς κινδύνους δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας που ευθύνεται για την κρίση.²⁸ Οι υποκειμενικές προσδοκίες όσον αφορά την οικονομική και χρηματοπιστωτική σύστημα που προέρχονται από τον καπιταλισμό, ως ένα σύστημα που εγγυάται ένα σχετικά υψηλό επίπεδο του πλούτου, ένα χαμηλό βαθμό οικονομικής συνείδησης και της κατανάλωσης στρατηγικών ζωή έπαιξε επίσης σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση της. Αν μελετήσουμε τους πιθανούς τρόπους για την αποφυγή κρίσεων όχι μόνο σε ένα στενό, οικονομικό πλαίσιο, αλλά και σε πιο ολοκληρωμένη και ανθρώπινους όρους της φιλοσοφίας, αυτή η κρίση μπορεί επίσης να οριστεί ως η κρίση της σκέψης, τον τρόπο ζωής και την ερμηνεία του εαυτού μας και της ζωής μας διεργασίες. Από τη μία πλευρά, όπως και για την κατανόηση των οικολογικών απειλών, πρέπει να λάβουμε υπόψη τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους αγοράς, ως ένα συγκεκριμένο είδος κινδύνου που παράγεται από την «κοινωνία του ρίσκου» (Ulrich Beck), καθώς και την οικονομική της ρύπανσης. Από την άλλη πλευρά, επιπλέον του ότι καθίστανται γνωρίζουν τους κινδύνους και τα πλεονεκτήματα του συστήματος, πρέπει

²⁵ Daniel Dăianu, Robert Misik *op. cit.*

²⁶ *ibid.*, (Daniel Dăianu: Romanian economist, Secretary of State for Finance between 1997 and 1998)

²⁷ Δείτε Dahrendorf *op. cit.* σελ. 21. «Ο καπιταλισμός της εύκολης πίστωσης πρέπει τουλάχιστον να επιστραφεί σε ελεγχόμενα επίπεδα. Κάποιο είδος «υπεύθυνο καπιταλισμό», απαιτείται, κατά την οποία πάνω απ' όλα την προοπτική της μεσοπρόθεσμης κατέχει κεντρικό ρόλο στη νέα εποχή. »

²⁸ Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξάγεται στο 2011 by BNP Paribas (Banque Nationale de Paris), ένα διεθνές Ινστιτούτο Οικονομικών Ερευνών λειτουργεί από Cetelem (Compagnie pour le financement des équipements Electro-ménagers), μία από τις μεγαλύτερες διεθνείς τραπεζικοί όμιλοι του κόσμου »θυγατρικών, η πλειοψηφία της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας, της Τσεχίας και της Σλοβακίας πληθυσμού θα ήθελε να καταναλώνουν περισσότερο. Μόνο ένα μικρότερο κλάσμα δήλωσαν ότι θα ήθελαν να αποθηκεύσετε περισσότερα χρήματα. (Το ποσοστό αυτό στη Ρουμανία είναι 89%, σε αντίθεση με 14%.) Μια κάπως μεγαλύτερο μέρος της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Πορτογαλίας, του Βελγίου και της Γερμανίας πληθυσμού παραδέχθηκε ότι θα εξοικονομήσει αρκετά χρήματα, ενώ ήταν μόνο πλειοψηφία του βρετανικού πληθυσμού (58%) που δηλώνουν ότι σίγουρα θα ήθελα να εξοικονομήσει το 2011. Flavien Neuvy (επιμ.): Observatoire L 'Cetelem 2011, Cetelem, BNP Paribas, 2011, www.observatoirecetelem.com, επισκέφθηκε 10η Μαΐου, 2011.

επίσης να κατανοήσει το επίπεδο της προσωπικής οφέλη και τους κινδύνους. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να προσπαθήσουμε να καθοριστεί η προοπτική του τρόπου ζωής στην καθημερινότητά μας. Μιλώντας για τον προσδιορισμό, τον κίνδυνο και την ευθύνη σε σχέση με τις ανθρώπινες ενέργειες ήταν πάντα κατάλληλη. Ωστόσο, η σύνδεση αυτών των εννοιών με τα λειτουργικά χαρακτηριστικά του συστήματος κοινωνικής μελέτη και αλληλεπιδράσεις στο πλαίσιο αυτό, ανατρέξτε στο τεκμήριο των δυνάμεων και των προσδιορισμών που προέρχονται από τα χαρακτηριστικά του συστήματος και τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των υποσυστημάτων. Θέτοντας το ερώτημα από τη σκοπιά του συστήματος μπορεί να δικαιολογείται από την αναμέτρηση με τη διάγνωση του κοινωνικού συστήματος, δηλαδή της έννοιας του Ulrich Bech η «κοινωνία του ρίσκου», η οποία περιγράφει σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες, όπως σχηματισμούς όπου ο κίνδυνος είχε γίνει ένα δομικό χαρακτηριστικό της ζωής.

Παρά το γεγονός ότι ο Ulrich Beck αναφέρει σπάνια στο έργο του, την κοινωνία του ρίσκου, οι οικονομικές και χρηματοοικονομικούς κινδύνους ανήκουν στους κινδύνους συστηματικά παράγονται από την κοινωνία, λόγω του γεγονότος ότι η τεχνολογική και οικολογική του πολιτισμού "αυτο-απειλή" είναι κατά κύριο λόγο στο κέντρο της προσοχής του, του υποθέσεις μπορεί να εφαρμοστεί, τηρουμένων των αναλογιών. Επιπλέον, μπορεί να είναι ακόμη περισσότερο στην ερμηνεία της κοινωνικής παραγωγής οικονομικούς κινδύνους». Στη συνέχεια, οι αρχές που αναφέρθηκαν παραπάνω θα πρέπει να αναλυθεί από την άποψη της καταλληλότητας και ομοιότητες. Για παράδειγμα, (1.) Μπορεί να αναφερθεί ότι η ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία των αιτιών προκαλώντας την κρίση "υπάρχουν μόνο όσον αφορά την (επιστημονική ή αντι-επιστημονική²⁹) γνώση γι' αυτούς. Μπορούν, συνεπώς, να αλλάξει, να μεγεθυνθεί ή να ελαχιστοποιείται δραματοποιημένο μέσα γνώση, και στο μέτρο που είναι ιδιαίτερα ανοικτή σε κοινωνικό ορισμό και την κατασκευή [Ως εκ τούτου, θα δώσει την ευκαιρία σε διαφορετικές πολιτικές απόψεις ορίζουν τον εαυτό τους ως «συντηρητική» ή «προοδευτικό» και Επίσης στους εκπροσώπους των δύο βέβηλοι και θρησκευτικές ιδεολογίες για να εκφράσουν τις δικές τους ιδέες. - U.-Z.I.]. Ως εκ τούτου, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης [συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, καθώς και περιοδικά - KA-ZI]. Και τα επιστημονικά και νομικά επαγγέλματα που είναι επιφορτισμένες με τον καθορισμό των κινδύνων γίνει βασικών κοινωνικών και πολιτικών θέσεων»³⁰ (2) Ως αποτέλεσμα της ανταλλαγής και της αύξησης των δημοσιονομικών κινδύνων « ειδική κοινωνικές θέσεις κινδύνου ξεπηδούν, οι οποίες ακολουθούν τις ανισότητες της τάξης και στρωμάτων θέσεις σε μερικές από τις διαστάσεις τους, αλλά ξεπερνούν τα όριά τους και να επηρεάσουν τον κύκλο των πλουσίων, ειδικά νομιμότητα, την περιουσία και τα κέρδη τους ». Η οικονομική και χρηματοπιστωτική κίνδυνο ανατραφεί από την κρίση "παραγωγή νέων διεθνών ανισοτήτων", ωστόσο, δεν είναι μεταξύ των ανεπτυγμένων κρατών και των χωρών του τρίτου κόσμου, αλλά μάλλον δηλώνει σε διαφορετικά στάδια της ανάπτυξης που συνδέεται με το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Παρ' όλα αυτά, το γεγονός ότι τα οικονομικά τους κινδύνους της αγοράς "υπονομεύουν τη σειρά των εθνικών δικαιοδοσιών³¹» μπορεί να θεωρηθεί ως απόλυτα έγκυρη. (3). Όπως και άλλους κινδύνους του εκσυγχρονισμού, σε ένα κάπως παράδοξο τρόπο, χρηματοπιστωτικών και οικονομικών κινδύνων που αντιπροσωπεύουν μια μεγάλη επιχειρηματική ευκαιρία [θα μπορούσε να είναι αρκετή για να εξετάσει τον μεγάλο αριθμό και σημαντικά πακέτα αποζημίωσης των εταιρειών διαχείρισης κινδύνων, αρχές που είναι αρμόδιες για τη ρύθμιση των χρηματοοικονομικών συναλλαγών, οι οικονομικοί αναλυτές, οι οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, οικονομικών εμπειρογνομόνων, συμβούλων επενδύσεων, γεγονός που καθιστά την ασφάλιση έναντι των οικονομικών κινδύνων μάλλον ακριβά - KA-ZI], το οποίο αναφέρεται σαφώς από το γεγονός ότι, όπως αναφέρει Beck μαζί Luhmann, "με η έλευση των κινδύνων, η οικονομία γίνεται «αυτοαναφορική», ανεξάρτητα από τον περιβάλλοντα ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών. "Σε αυτό το θέμα, την άποψη του Beck είναι ιδιαίτερα ακριβή (και είναι ίσως ακόμη πιο σημαντική από την άποψη των χρηματοοικονομικών κινδύνων) όταν λέει ότι "με την οικονομική εκμετάλλευση των κινδύνων που θέτει δωρεάν, βιομηχανική κοινωνία παράγει τους κινδύνους και το πολιτικό δυναμικό της κοινωνίας των κινδύνων."³² (4). Σε ό, τι αφορά τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους, είναι ακόμα πιο σημαντικό ότι οι κίνδυνοι επηρεάζουν τους πάντες σε αντίθεση με να κληρονομήσει τον πλούτο. Επιπλέον, λόγω του γεγονότος ότι οι ρίζες τους μπορεί να βρεθεί στην σύγχρονου πολιτισμού, οι κίνδυνοι απαιτούν ιδιαίτερα ειδικές γνώσεις, οι οποίες, κατά συνέπεια, τα κέρδη πολιτική σημασία.³³ (5). Αναγνωρίζοντας χρηματοοικονομικούς κινδύνους, ως μέρος των συστημικών λαθών της κοινωνίας που απαιτούν ρύθμιση μπορεί να είναι ένα από τα θετικά αποτελέσματα της κρίσης. Ως

²⁹ Δείτε για τη γρήγορη διάδοση των θεωριών συνωμοσίας σχετικά με τις «αιτίες» και «σκοπούς» της κρίσης.

³⁰ Beck: *op. cit.*, p. 23.

³¹ *ibid.*

³² *ibid.*

³³ *ibid.*

εκ τούτου, «ό, τι ήταν μέχρι τώρα θεωρείται πολιτικού χαρακτήρα γίνεται πολιτική», και «την εξάλειψη των «αιτιών» στη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος της αγοράς το ίδιο» θα μπορούσε να εμφανίζεται ως ξεχωριστό στόχο, συμπεριλαμβανομένης της «ασφάλιση της διαφάνειας της διοίκησης για τους πολιτικούς και την κοινό».³⁴

Η ευθύνη δεν μπορεί πλέον να θεωρηθεί ως λογοδοσία με βάση τις απαιτήσεις που περιγράφονται εγγενώς αν πάρουμε τα μαθήματα που παρέχονται από την φιλοσοφική μελέτη της ευθύνης, όπως η πραγματοποίηση επιβεβαιώνεται και από την έρευνα του κινδύνου ότι η ευθύνη μπορεί να θεωρηθεί τόσο "εκ των υστέρων" και "μελλοντικά"³⁵. Κατά συνέπεια, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με τις προοπτικές της ευθύνης άνοιξε ακόμη και σε πιθανά αποτελέσματα δεν έχουν ακόμα συμβεί. Αναφέρει, επίσης, ότι θα πρέπει να εντοπίσουμε πιθανές αλληλεπιδράσεις που εμπλέκουν την ευθύνη και να λάβει υπόψη τους κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με το μέλλον, η οποία είναι πάντα αβέβαιη και αποτελεί μια προτεραιότητα στον τομέα των κινδύνων ως τέτοια. Αυτό το είδος της προκαταρκτικής δημιουργία της ευθύνης σημαίνει ουσιαστικά την ίδια ιδέα ότι Beck που περιγράφεται ως «σκέφτεται μαζί και να βάλουμε τα πράγματα, τα οποία θεωρήθηκαν χωριστά πριν, στην προοπτική της αιτιώδους χώρων». Η διαδικασία πρέπει να είναι παρόμοια και στην περίπτωση των προσωπικών τρόπου ζωής, καθώς και.

Ευθύνη, ως μια μακροπρόθεσμη τάση καθορισμού σημαντικές αποφάσεις, αποτελεί μια ιδιαίτερη "προοπτική", έναν προσανατολισμό της ζωής. Δεν υποτίθεται ότι είναι είτε γενική στάση ή καταναγκαστικής προφυλάξεις που λαμβάνονται με βάση περιστασιακή εξωτερικές πτυχές. Οι άνθρωποι, ως άτομα που επιδιώκουν ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής και τους άνδρες του συγκεκριμένου επαγγέλματος είναι σε θέση να αναλάβει την ευθύνη για τις δικές τους αποφάσεις σχετικά με τον τρόπο ζωής και τα καθήκοντά τους, σε μια πιο ολοκληρωμένη αίσθηση της αποστολής τους ζώη ». Η στάση αυτή συνεπάγεται δράσεις που πραγματοποιούνται σχολαστικά και απαιτεί την αναγνώριση της σημασίας του έργου. Σε αυτό το πλαίσιο, η ευθύνη δεν μπορεί να ερμηνευθεί μόνο ως αποδοχή ευθυνών μας για τις ενέργειές μας και την αδιαμφισβήτητη και αναπόφευκτη ικανότητα μας στην επιλογή των στόχων μας και τους πιθανούς τρόπους (μέσα) για την επίτευξή τους. Επιπλέον, δεν κερδοσκοπούν στις «ασφαλείς συνθήκες». Με άλλα λόγια, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ανάληψη της ευθύνης πρέπει να είναι το σημείο εκκίνησης και όχι η ίδια την ευθύνη. Ως εκ τούτου, δεν αναφέρει τον περιορισμό της ευθύνης, όπως με τη μορφή μιας νομικά δεσμευτικής σύμβασης, ή μια απόφαση για το τι και σε ποιο βαθμό θα αναλάβει την ευθύνη, ή ακόμη και τον ακριβή διαχωρισμό της ευθύνης που λαμβάνονται για μικρότερα και μεγαλύτερα (τακτικές και έκτακτες) συμβιβασμούς. Μπορεί να θεωρηθεί ως μάλλον τη δημιουργία αυτών των συνθηκών (πάνω απ' όλα, με τη μορφή πρόβλεψης και την αξιολόγηση των συνθηκών) στις οποίες μπορούμε να αναλάβουμε την ευθύνη για τις πράξεις μας, τις δραστηριότητες σε μια προοπτική, αλλά και πάλι σε σχέση με μια συγκεκριμένη εργασία. Μετά από όλα, είναι η πεμπτούσια της ευθύνης. Δεν μπορούμε να δεχτούμε ότι μόνο πρέπει να είμαστε υπεύθυνοι για όλα όσα κάνουμε ή γραφτό να γίνει, λόγω του γεγονότος ότι ανήκουμε σε μια ομάδα ή μια συγκεκριμένη αρχή. Αντίθετα, ένα άτομο εκπλήρωση συγκεκριμένων καθηκόντων του στη ζωή πρέπει να αναλύσει τους βασικούς όρους και τις ιδιαίτερες στιγμές των ενεργειών του, για να είναι σε θέση να βρει την ευκαιρία να αναλάβει την ευθύνη.

Μετάφρασε η Παναγιώτα Κουτουλάκου

© DKE 2012

<http://www.southeast-europe.org>
Contact: dke@southeast-europe.org

Σημείωση: Σεβαστοί ερευνητές, αν κάνετε μια αναφορά σε αυτό το τμήμα ή απόσπασμα του άρθρου, παρακαλούμε στείλτε μας ένα e-mail στο dke@southeast-europe.org για να μας το δηλώσετε.

Παρακαλούμε αναφερθείτε στο άρθρο ως εξής:

Imre Ungvári-Zrínyi: Παράγοντες της κρίσης και προοπτικές ευθύνης. (Μετάφρασε η Παναγιώτα Κουτουλάκου)
Délkelet Európa - South-East Europe International Relations Quarterly, Τόμος 3. No.3 (Φθινόπωρο 2012) σελ. 12.

Σας ευχαριστούμε για την συνεργασία σας. *Αρχισυντάκτης*.

³⁴ *op. cit.*, p. 24.

³⁵ Η διάκριση μεταξύ «αναδρομική» και «προοπτική» η ευθύνη προέρχεται από την General Ηθική από Agnes Heller (Basil Blackwell, Oxford, 1988).